

EVANGELIKUS EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetési ár:

Egész evre . . . 6 fnt — kr.
féltre . . . 3 — „
negyedévre . . . 1 . 50 „
Egy szám ára: 12 kr. o. e.

MEGJELEN HETENKÉNT EGYSZER.

Szerkesztő- s kiadó-hivatal: Pozsony, Konventutcza 6. sz.

Felelős szerkesztő s kiadó:

TRSZTYÉNSZKY FERENCZ.

Hirdetés ára:

Négyhasábos petit sorként
egyszer közölve 7 kr..
többször közölve 5 kr.
Bélyegdíj: külön 30 kr.

Tartalom: Magyar prot. tud. irodalmi Társaság. (Trsztyénszky). — Az ó-szövetségi próféták és a pentateuchi törvényhozás. III. (Bancsó Antal). Könyvismertetés. — Belföld. — Külföld. — Vegyesek — Pályázatok.

Magyar prot. tud. irodalmi Társaság.

Beszélni ezüst — hallgatni arany. Jobb szeretném most is az aranyat; de a „Debreczeni prot. Lap“ tisztelt szerkesztője ezüstöt követel: legyen meg neki az ő kívánsága szerint. Én is őszintén fogok az általa felvetett kérdéshez szólani, bár bizonyos tartózkodással; mert nem szeretném, ha egy szép reményekre jogosító társulás hírlapi cikkeknek fennakadna, vagy miattok csak legkevesebbet is szenvedne. Ezt én lelkiismeretbeli dolognak tartom! Meg azután nagyon is határozatlan körvonalakban látom még a társaság képét s működésének mértékét s irányát olyannyira, hogy határozott, kivált ellentétes állást elfoglalni ködfaragásnak tartanám, mihez sem kedvem, sem hivatásom.

Oly célzattal nyulok a tollhoz, hogy parányi erőmmel építsek a nagy művön, a rokon lelkek szövetkezésén egy nagy, egy szent célra: a magyar ev. protestantizmus felvirágoztatására.

Megengedem: sok és nagy akadályokat kell addig még leküzdenünk, míg az Ige testté lesz; de ha tiszta, önzetlen jóakarattal fogunk a munkához; ha képesek leszünk az elérhetlen vagy legalább még most kezdetben meg nem valósítható eszmény kárpótlásául megelégedni a talán kisebb értékű, de a tovaépítés biztos alapjául szolgálóival; ha lesz bennünk elég erő kedvencz eszméinket a közjó érdekében feláldozni: meg vagyok győződve, hogy az örök igazságnak pünkösdi Szentleke a társulatban is Isten országának oly hatalmas eszközét fogja bírni, melynek segédelmével diadalt fog ülni a világosság, kegyesség és hitbuzgóság ev. szentegyházunk s szeretett hazánk javára.

Sajnáltraméltó volna csak az, ha alapjában tévesztenők el az eszme kivitelét, mert ez esetben is senki sem fog szedni „a tövisről szólót vagy a bojtornjáról fűgét.“ Már pedig alapjában véve elhibá-

zottnak kell tartanom e társulatnál, mely az evang. protestáns tudomány ápolását tűzte ki feladatául, a szám aránynyal támogatott jogkövetelést.

Szabad legyen egész egyszerűségében elmondani igénytelen nézetemet. A dolog szerintem így áll: Az alapelvekben egy protestáns felekezetek férfiai, mondhatni magasabb szükség érzetétől indíttatva kimondták: egyesüljünk, közös életemünk a tudomány, mely nélkül elcsenevészünk, elveszünk. Elég sokáig éltünk már idegen konyhán, eleget táplálkoztunk idegen asztalnál; térjünk haza, emeljünk itthon, hazánk anyaföldén a prot. tudománynak ha nem is díszes csarnokot, legalább kedves tűzhelyet. Egymagára mindenikünk gyöngé, közös akarattal fogjunk a munkához; jogot ad ez elhatározásra a tudomány közös egy elve; ti pedig hitünk rokonai támogassatok, kiki a mint teheti, hiszen munkánk édes gyümölcsét első sorban közegyházunk, Krisztus drága vérén vásárolt szellemi anyátok, s benne ti magatok; másod sorban hazánk s nemzetünk élvezzi.

Elhangzott a hívó szózat s hála a kegyelem Urának, nem volt az a pusztában kiáltónak szava. Megmozdultak a szívek; az áldozatkészség szegénységünkhöz képest szép tettekben nyilatkozott s hiszem, hogy ha a társulat szervezkedik, még szebbet s többet látunk; mert úgy látszik, nem csak a felső, de az alsó régiókban is belátják a nagyobb szellemi tevékenység szükségét.

A szervezkedésnek pedig szerény véleményem szerint nem az a feladata, hogy valakinek, ha mindjárt többség is (többség a tudományban!) jogokat biztosítson, hanem, hogy a közös tudományos munkának sikerét biztosítsa. Mert itt hát munka vár, munka mindnyájunkra. Üdv s áldás reá, ki legjobban veszi ki részét a — munkából.

De miben is álljon az a jog? Talán abban, hogy az igazgatóságban perczentekre kiszámított arányokban legyenek a felekezetek képviselve? Hát

itt is embere válogassa. Mert felteszek annyi jellemet és belátást mindenkiről, kit társainak bizalma ez igazgató testületbe bevászt, hogy a társulat közös célját tartja szem előtt, azt semminemű mellékérdeknek alárendelni nem fogja. E körön belől az én érdekem egy s kell, hogy egy legyen társaim, illetve a társulat érdekeivel. E társulat kebelében is az maradok, a ki vagyok s elvárom a társulattól, ha meggyőződésemet tudományos alapon érvényesítem, hogy nem lesz tekintettel lutheránus felekezeti ségemre szemben kálvinista tagtársammal, hanem irányadó lesz s lehet csak művem tudományos becse. Ez az egyedüli jogczím, mely szerintem, a tudomány emberei előtt értékkel bír, de az aztán oly érték, melyet, ha hozzáértők szigorú, de igazságos bírálattal megállapítottak, milliónyi szótöbbséggel sem lehet leszavazni.

Nem képviselünk mink e társulatban senkit és semmit mást, mint a tudományt, még pedig, mert a theologia terén nincs más tudomány, csak is a protestáns tudományt s nemzetünk ölen nem mást, mint a magyar protestáns tudományt.

Tudnék én egy mást, a milliók és ezerek képviselésénél sokkal elfogadhatóbb kulcsot a jogczímet kereső uraknak ajánlani, melynek az az előnye van, hogy észszerűbb. Ez volna a befizetett pénz aránya, ha azt nem óhajtanám, hogy a hitvány garas szelteni tőkévé magasztosuljon, melyen ugyan legkevésbé legyen érezhető a provenientia.

Még egy megjegyzést. Igénytelen véleményem szerint igen helyes volt a történelmi munkásságot állítani előtérbe; mert: 1. E tárgy iránt legáltalánosabb az érdeklődés, 2. mert a szorosabb értelemben vett theologusok mellett, mások is szívesen s behatólag foglalkoznak e tudományággal, 3. mert ez a legalkalmasabb tárgy a közérdeklődés felköltésére. — Ki egyházának történelmét ismeri, ismeri egyházát s azt szeretni is fogja.

Abban az egyben feltétlenül egyetértek a válasza fölhívó kartárs urral, hogy a theologiai tudomány egésze öleltessék fel a társulat által; de már azt el nem fogadhatom, hogy csak bizonyos theologiai irány, hívják azt bárminek, domináljon benne.

„Die Geister sollen auf einander platzen, dass es Funken gibt“, mondja Lutherünk. A szellemi nemes harcz a tudomány fejlesztése. Legnagyobb hibának találnám, ha a tudományos társulat Pestnek vagy Nagy-Enyednek, Debreczennek vagy Pozsonynak — értem a theologiai irányokat — szolgálatában állana; álljon a magyar protestáns theologiai tudomány szolgálatában!

Elmondtam, tőlem telhető rövidséggel mindazt, a mit most elmondhatónak véltem. Ne növeljük a társulás akadályait, de kevesbítük. A protestáns tudományért s egyházunkért, hazánk s nemzetünk ev. protestáns kulturájáért versenyezzünk, de ne versengjünk s a kegyelemnek Ura meg fogja áldani szerény, de igaz törekvésünket.

Trsztyénszky.

Az ó-szövetségi próféták és a penta-teuchi törvényhozás.

III.

A Kir. könyvének keletkezésére nézve csak röviden említtem meg, hogy azt a babyloniai fogság vége felé, valószínűen Babyloniában írta egy különben ismeretlen szerző. Azt a régi nézetet, mely szerint a könyv szerzője Jeremiás próféta volna, a tudomány már rég elfeledte.

A Kir. könyve jellemének megítélésében főfontosságú a szerzőnek történelmi pragmatismusa. — A történelmi pragmatismus — értve alatta az eseményeknek nemcsak indokolását, hanem méltatását is — minden történelmi műben fontos, de kiválóan fontos az ó-szöv. történelmi könyvek megítélésében. Az látszik, hogy az ó-szöv. történetírók is érezték a tört. pragmatismus szükségét, de azon tiszta objectiv felfogásra még nem emelkedtek fel, hogy az eseményeknek indokát s azoknak megítélésében a mértéket maguknak az eseményeknek és az illető koroknak jellemében keresték volna. E helyett a szerzők saját koruknak jelleméből és saját egyéni világnézetükből veszik a mértéket és eljárásuknak naivságát, a kritikának hiányát semmisen mutatja annyira, mint az, hogy az ilyen módon nyert mértéket akkor is következetesen alkalmazzák, midőn az a forrásaik alapján közölt eseményekkel ellenkezésben van. — Igy p. o. a Birák könyvében a profetismusként, — a Kir. könyvében a Deuteronomiumnak, a Krónikák könyvében a leviticus törvényhozásnak szelleméből folyik a tört. pragmatismus. Sámuel könyvében még nincs a tört. pragmatismusnak ily határozott jelleme és mindenesetre jellemző, hogy itt nem a vallási, hanem a politikai események foglalják el a főhelyet.

A Kir. könyvének szerzője tehát az ó vallási világnézetével határozottan a Deuter. álláspontján áll s ebből folyik az ó tört. pragmatismusa. — S a mennyiben a Deuter. törvényeit egészben véve a profetismus szelleme lengi át, annyiban a Kir. könyvében is megvan a tört. pragmatismusnak az az oktató, paraenetikus jellemvonása, mint a Bir. könyvében. A Deuter.-ról viszont a Kir. könyve szerzőjének sajátos képzelete van. Daczára ugyanis annak, hogy ő maga a könyv feltalálásának történetét úgy beszéli el (II. Kir. 22. és 23.), hogy a kritika ma már annak alapján is, lehet mondani egyhangúlag úgy itél, hogy a Deuter. nem a törvény ismétlése, hanem önálló, új munka: mégis a szerző a Deuter.-t mózesi törvénykönyvnek tartja, mint ilyent adván azt p. o. már Dávidnak kezébe (I. Kir. 2. 3.). Ebben a hitben teszi a szerző a Deuter.-t az ó tört. pragmatismusának alapjává, a mely eljárása, hogy mennyire nem történelmi, azt eléggé mutatja az az egy példa, hogy Illés és Elizeus próféták a Kir. könyvében kétségtelenül a Jahve tiszteletének példányképeiként szerepelnek, holott ha a szerző őket szigorúan a Deuter. alapján itélné meg, úgy őket épenúgy kárhoztatnia kellene, a miut ha

sonló cselekedetekért következetesen kárhoztat egyes királyokat. (V. ö. különösen I. Kir. 18. f. Illés áldozata a Kármel hegyén.)

Abban a hitben, hogy a Deuter. mózesi törvénykönyv s a melynél fogva a szerző azt egészen jóhiszeműleg már Dávidnak kezébe adja, egészen jóhiszeműleg ad Ahija próféta szájába oly szavakat, melyekben úgy látszik, mintha a próféta írott törvénykönyvre volna tekintettel. (I. Kir. 11. 33. k.) Mert hogy ezek a szavak a könyv szerzőjének szavai s általában, hogy mindazokon a helyeken, melyeket a Kir. könyvből Guggenberger t. lelkész úr és én is idéztünk, a Kir. könyvének szerzője maga beszél, azt talán nem szükséges bizonyítanom. Nagyon könnyen meggyőződhetik erről mindenki, a ki az idézett helyeket összevetve olvasván, figyel a bennük ismétlődő kifejezésekre s az egész felfogásra. E szerint tehát a Kir. könyvből idézett mondások egyenként és együttesen nem egyebek, mint a Kir. könyvében uralkodó pragmatismusként mindmegannyi nyilvánulása. Ily értelemben pedig világos, hogy a szóban forgó s általam vitatott ítéletnek czáfolására nem alkalmasak, mert ily értelemben azok nem azt bizonyítják, hogy p. o. akár Dávid, akár Ahija próféta ismerték a törvénykönyvet, hanem csak azt, hogy a Kir. könyvének szerzője ismert ilyent, t. i. a Deuteronomiumot s az idézett helyeken ő csakugyan erre czélt.

Hogy viszont a Kir. könyvének pragmatismusa csakugyan a Deuter.-ban gyökerezik és a könyv szerzője más törvénykönyvet nem ismert, nem ismerte nevezetesen a leviticus törvényt, annak bizonyításába itt nem bocsátkozhatom. Csak röviden említem meg, hogy a könyvnek számos egyes helyein kívül, melyekből ez az ítélet következik, erről győz meg a Kir. könyvének egész szelleme, különösen ha a Kir. könyvét egészen összehasonlítjuk a Krónikák könyvével, mely ugyanazon kor történetét tárgyalja, de legalább két századdal később keletkezett s mint fentebb említém, már határozottan a leviticus törvényhozás álláspontján áll.

Nehogy azonban valaki a Kir. könyvből vett amaz idézeteknek fentebbi megítéléséből, melyszerint t. i. azok a szerző pragmatismusan nyilvánulásai, túlságos sokat következtessen, következtesse nevezetesen azt, mintha én a Kir. könyvének szerzőjét a történet meghamisítójának tartanám s ezzel művének történeti hitelét támadnám meg; szükségesnek tartom határozottan kifejezni, hogy én ezen következtetést a fentebbi ítélettel semmi módon nem kötöm össze. Fentartom igenis azt az ítéletet, hogy a szerzőnek pragmatismusa nem objectív és az események megítélésében idegen mértékkel mér; de ezt, mint már fentebb is kifejeztem, jóhiszeműleg teszi s e mellett úgy, hogy az ő egyéni reflexióit könnyen el lehet a források alapján közölt eseményektől választani. Fentartom azt az ítéletet is, hogy azok a szavak, melyeket Ahija próféta mond, nem a prófétának, hanem a könyv szerzőjének szavai, melyeket ő kétségtelenül a Deuter.-ra vonatkoztatva értett. Elismerem azonban, hogy e szavak — eltekintve ezen

s egyedül a szerzőtől származó vonatkoztatásuktól — épen nem olyanok, melyek a profétisma szellemével ellenkezének s melyeket Ahija próféta maga is nem mondhatott volna. Ennek elismerését megengedi nekem az az ítélet, melyet a Deuter.-ra vonatkozólag fentebb már kifejeztem, melyszerint t. i. a Deuter. törvényeit egészben véve a profétisma szelleme lengi át.

De ezt elismerve is, e szavak, mint Ahija prófétának saját szavai is, egyáltalában nem bizonyítanak a vitatott ítéletnek helyessége ellen és pedig egyszerűen azért, mert e szavak annyira általános természetűek, hogy azokat senki sem veheti valamely írott törvénynek idézeteként. S ha a Kir. könyvből általam vett idézetek nem figyelmeztetnének rá és általában ha a Kir. könyvének egész pragmatismusból nem tudnók, hogy e szavakban a Kir. könyvének szerzője a Deuter.-ra czélt, — maguk e szavak erre az ismeretre bizonyára nem vezetnének senkit sem.

Ha ilyen általános természetű helyek megdöntének a vitatott ítéletet, akkor ily döntő argumentumok végett nem szorulnánk a Kir. könyvére, mert ily természetű helyeket találunk magunkban a prófétai könyvekben is, melyek sokkal hatásosabban érvényesítenék magukat, úgy t. i., hogy megtiltanák amaz ítéletnek felállítását. Ilyen helyek különösen Jerem. 7. 23. és Mik. 6. 8., hol a próféták világosan mondják, hogy az Isten adott — már az Egyiptomból való kijövetelkor — parancsolatokat és megmondotta, hogy mit kíván, mi az ő akarata.

Ez a két prófétai hely, melyet a szóban forgó ítéletnek támogatására fentebb már idéztem volt, eléggé felvilágosítja — ha különben még nem volna világos — azt is, hogy mily értelemben veszem én azt az ítéletet, mely szerint a próféták írott törvényt, mely a vallásnak positiv alapját képezte volna, nem ismertek. Veszem t. i. először is általánosan abban az értelemben, melyet ezen ítélet az által nyer, ha benne az „írott“ jelzőt hangsúlyozzuk. Veszem továbbá különösen abban az értelemben, melyben ezen ítéletnek egész éle a leviticus törvényhozás ellen, illetőleg azon nézet ellen irányul, mely a leviticus törvényhozást mózesi eredetűnek állítván, azt teszi Izrael egész vallási és nemzeti életének positiv alapjává. Nem veszem tehát ezen ítéletet abban az értelemben, mintha a próféták a vallásnak positiv alapjaként törvényt semmi módon, még elvben sem ismertek volna. Ezen felfogás ellen leghatalmasabban tiltakoznának maguk a prófétai könyvek, azoknak úgy szólván minden sora.

Az ó-szövetség vallásnak monotheismusa világosan mutat positiv isteni kijelentésre, mint a maga alapjára. S az ó-szöv. prófétákról írt cikkemben az ó-szöv. vallásnak monotheismusát ósréginek mondtam és kiemeltém, hogy már a patriárchák részesültek különös isteni kijelentésben. A próféták vallásának és theológiájának jellemzésében pedig különösen kiemeltém a szövetség és a theokratia eszméjének kiváló jelentőségét s kifejeztem ezeknek régiségét és azt, hogy a tudomány helyes úton jár, midőn a

vallási és nemzeti életnek a theokratia eszméjében való egyesítését Mózesnek tudja be érdemül. A szövetség és a theokratia eszméje pedig, valamint a prófétáknak a bálványimádás ellen folytatott következetes harca egyedül pozitív isteni kijelentés alapján érthető, mely kijelentésnek főelvét, ha formulázni akarnók, alig tehetnők azt megfelelőbb alakban, mint az első parancsolat alakjában: „Én Jahve vagyok a te istened; ne legyenek te neked én előttem idegen isteneid.“ De valjon a kijelentésnek akár csak ezen főelve is volt-e valóban ebben az alakban formulázva és általában valjon annak tartalma mennyire nyert részletes törvények alakjában határozott kifejezést már a próféták előtt, azt megállapítani nem lehet, nem tudják azt megállapítani azok sem, a kik — mint én magam is — a tíz parancsolatot — az ő lényeges tartalma szerint — elismerik mózesi eredetűnek. Mert ha a tíz parancsolat mózesi eredetű is, bizonyos, hogy ez a törvénykönyvben codicált alakját csak idők folytán nyerte, tehát arról mózesi okmány nem létezett. Avagy a kik a két kőtáblát elismerik mózesi okmánynak, valjon hogyan magyarázzák meg azokat a szembeötlő eltéréseket, melyek a Deuter. 5. és az Exod. 20. fejezetének szövege között vannak, nem is említve az Exod. 34. fejezetének közlését?! Ellenben teljes bizonyossággal állíthatjuk azt, hogy amaz ősi isteni kijelentés tartalmának kifejtésére és részletes törvények alakjában formulázott kifejezésére a legnagyobb befolyást épen a próféták és a prófétai iskolák gyakorolták, melyekben az oktatás tárgyát Winer szerint is nem a törvény betűje, hanem a theokratiai eszméknek összege képezte. Épen a próféták befolyása alatt érlelődtek meg ezen theokratiai eszmék annyira, hogy azok pozitív részletes törvények alakjában kifejezhetőek s ezek viszont rendszeres törvénykönyvben — t. i. a Deuter.-ban — codicálhatók lettek.

Ezzel eljutottam cikkemnek végére. Guggenberger t. lelkész úr az ő felszólalásának végén azt az alternatívát állította fel, hogy vagy ő nem értett meg engem, vagy az én információim tévesek. — A mennyiben az alternatívának első fele csakugyan állott volna, azt jelen cikkemmel igyekeztem eltörölni; lehet talán reménylenem, hogy jelen cikkemnek figyelmes olvasója viszont törölni fogja az alternatívának második felét. *Bancsó Antal*, theol. tanár.

Könyvismertetés.

Első rész. — Apologetikai előadások a keresztyénség alapigazságairól. Tartotta Lipcseben az 1864-ik év telén Dr. Luthardt Kristóf Ernő, lipcsei hittanár. A tizedik javított kiadás után németből magyarra fordította Csiky Lajos, debreczeni ev. ref. hittanár. — Budapest, 1888. Ára kötve 1 frt.

A mű megjelenése első sorban a fordítónak köszönhető, kinek javaslatára, Koenig Rudolf budapesti ev. ref. német lelkész ajánlatára, a londoni „Traktát-terjesztő társulat“ elhatározta, hogy néhány, szorosan tudományos theologiai munkát fog magyar nyelven kiadni. Luthardt híres, négy kötetre menő előadás-cyclusának a jelenlegi az első kötete. A többi kötet fogja hozni: „A keresztyénség

morálját“ és „Modern világnézetek“ czime alatt az egyház, iskola, állam és társadalom jelenéből vett előadásokat. A könyv híressége mellett szól a 10 kiadás és azon örvendetes körülmény, hogy Európa előkelő nyelveire lett lefordítva s így nagyszerű elterjedésnek örvend.

Mindezeket megtudjuk részben a fordító (ki abban az eredeti szerző életrajzi vázlatát is közli), részint Luthardt tíz előszavából.

A jelen első kötet 10 előadásból áll, melyeknek czímei a következők: I. A világnézetek ellentéte a maga történeti fejlődésében. II. A lét ellenmondásai. III. A személyes Isten. IV. A világ-teremtés. V. Az ember. VI. A vallás. VII. A kijelentés. VIII. A kijelentés története. A pogányság és a zsidóság. IX. A keresztyénség a történelemben. X. Jézus Krisztus személye. — Befejezik a kötetet az egyes előadásokat felvilágosító jegyzetek és betűrendes tartalommutató.

A tartalom annyira gazdag, hogy abból csupán egy kis szemelvényt vagyunk képesek adni, hogy ismertessük meg a magyar közönséggel mind a szerző eszmemenetét, mind a fordító jelességét.

Például: A világnézetek ellentéte — című előadásból álljon itt e következő kis részlet.

„Mindenkinek kötelessége, hogy a nagy ellentétek fölött tisztába jöjjön, mert csak így foglalhat el másokkal szemben öntudatos állást. Semmi sem méltatlanabb dolog, mint valamit nem ismerve, mondani a fölött ítéletet. És pedig a vallás területén ez nagyon gyakori dolog. Másrészt mindenütt ismerni kell egy ügynek aktáit, hogy ítéletet lehessen fölötte hozni. Tárgyalják a keresztyénség ügyét, kimondják az ítéletet; de hányan ismerik az aktákat azok közül, kik az ítélettel oly hamar készen vannak? A biblia és az egyház taniratai a főaktadarabok. A vallásos kérdés mindazon kérdések között, melyek a kort moztatják mindig a legmélyebb és az érdekel minket legközelebről. Nem helyes egy ilyen kérdésben pusztán tekintély után itélni és mások által mutattatni ki a saját állást. És nem helyes közönyösnek maradni. A közönyösség semmiféle kérdésben sem oly kevésbé szabad, és egy férőhöz semmiben sem kevésbé méltó, mint a nagy vallásos ellentétek kérdésében. De egyszersmind seholsem oly kevésbé lehetséges a pártok fölött állni és középütt maradni. Mert itt kizárólag ellentétekről van szó. Másutt gyakran az lehet a helyes, ha az igazságot a középben keressük, itt csak vagy-vagy jöhet szóba. Az egyik azt mondja: van Isten; a másik azt mondja: nincs Isten; hát a harmadiknak azt kellene-e mondania: középben van az igazság?! Nincsenek nagyobb ellentétek, mint a keresztyén és a nem-keresztyén világnézet ellentétei. Goethe azt mondja egy helyen az ő „Westöstlicher Divan“ című dalgyűjteményében, — és ezt a mondását azóta gyakran ismételték: a világ- és embertörténet sajátlagos, egyedüli és legmélyeségebb tárgya, melynek mind más tárgy alá van rendelve, a hitetlenség és a hit közötti küzdelem. Egészen különböző nemű elvek azok, melyek e nézeteket alkotják. Az egyesnek meghatározott viszonyba kell lépnie a kettő közül egyikkel. Az elv azonban, melyet magáévá tesz, elhatározó az egész emberre és az ő egész életére nézve. „Minden attól függ, hogy melyik elvet fogadja el valaki, mert e szerint alakul az ő egész elméleti és gyakorlati magatartása?“ (Folytatása következik).

BELFÖLD.

„Hornvánszky Viktor könyvkiadóhivatala“ s az evang. tanítók. A múlt év decemberhó 5—6. körül nevem alatt a domonyi evang. elemi iskola számára 20 drb Linder és Németh olvasókönyv rendeltetett. A helyett azonban, hogy a rendelt könyvek — a melyeket nem egyedül megvenni, de iskolámban csakugyan idő szerint

használni is akartam — időre megküldettek volna, decemberhó 9-én e következő választ kaptam: „A könyvek ára 9 frt 5 krt tesz ki; szíveskedjék ez összeget előre beküldeni. Tisztelettel Hornyánszky Viktor.“

Üzletszerű felelet! Hajlandó lennék vele megelégedni és a könyvek további megrendelésével felhagyni, ha már e könyvből vagy 10 példány iskolában gyermekek kezéin használat végett nem forogna. Minthogy tehát a fent említett könyv iskolába már ekkor behozatott, kénytelen voltam a szükségrendő könyvekre iskolai gyermekeimnek a pénzt előlegezni és azokat, ismételve, másodízben is megrendelni.

Nem találnék én ebben semmi sérelmeset; mert tudom, hogy egy falusi, különösen ágost. hitv. ev. egyház szegény iskolatanítójánál emberségére 9 frt 5 kr. értékű könyveket bízni az üzlet elleni vétség lenne; még szót sem vesztegetnék ezért, ha e kettős, következő tartalmú kibocsátvány előttem nem lenne.

Nagytisztelendő lelkész Úr!

„Mély tisztelettel van szerencsénk a nt. lelkész Úrnak emlékezetébe visszaidézni ama szerződést, mely közöttünk és bányakerületi ágost. hitv. ev. egyházkerület közt a Linder és Németh III. és IV. osztály számára írt olvasókönyv ügyében kötöttet (lásd a jegyzőkönyv 1885. 33-ik és 1886. 27-ik pontját).

Ezen szerződés 5-ik pontja a következőket mondja: A bányakerület kötelezi magát, hogy az első 10,000 példányból álló kiadás elkeltéig népiskoláiban a pesti ágost. hitv. magyar német egyház népiskoláinak kivételével „kizárólag ezen olvasókönyvet fogja használni“ stb. Ennek ellenében mi 250 frt bért fizetünk. Tudomásunkra jutott azonban (és a könyv csekély kelendősége is bizonyítja), hogy a bánya ker. iskoláinak $\frac{3}{4}$ része mai napig sem használja ezen könyveket. Felkérjük tehát Nagytisztelendő Urat, kegyeskedjék odahatni, hogy egyházának iskoláiban a fentebbi olvasókönyv használtassék, nehogy ezen ügy orvoslása végett kénytelenek legyünk az egyházkerülethez fordulni. Azon reményben, hogy Nt. Úr kérésünknek eleget teend, maradtunk Budapesten 1887. szept. 25-én, kiváló tisztelettel Hornyánszky Viktor akad. könyvtárús.“

„Körlevél. Az aszodi ev. iskolajárás körlelkészi hivatalától. Tudós tanító Urak! Kötelességem teljesítem, midőn a tanító urakat arra figyelmeztetem, hogy a kerület által elfogadott s közhasználatra rendelt Linder és Németh-féle olvasókönyvet iskoláik III. és IV. osztályaiba vigyék be, mert ellenkező esetben kellemetlenségnek tennők ki magunkat. Kelt 1887. szept. 26-án Domonyban. Endreffy János, aszodi isk. járás körlelkésze.“

A mennyiben tehát e könyveknek iskoláinkba való tömeges behozatala úgy a fentemlített t. céget, mint fő-tisztelendő kerületünket és annak minden egyes nagytisztelendő lelkészét is érinti, bátor vagyok az érdeklődők becses figyelmét — a mennyiben az a szerződés megkötése alkalmával talán figyelmen kívül hagyatott volna — e következőkre felhívni:

Hogy a könyv szegény falusi szülők iskolás gyermekeinek — a kiknek több nyelvű olvasókönyvén kívül, énekes, imádságos s egyéb más tankönyv- és íróeszközökre kell évente legalább is 5–6 frtot kiadni — igen drága.

A szegény szülő — tekintetbe véve a másnemű számos terhek és adózások mellett ezt is — nem képes gyermekeit iskoláztatni és hogy e költségeket kikerülje — s bár mennyire is hajtjuk, zaklatjuk és birságotjuk — még sem küldi föl iskolába gyermekeit, mert hiszen mint szokás mondani „kellő öltözéket nem bir gyermekeinek télen át venni, nehogy még tankönyvekre is annyit költsön.“ Ezt tehát figyelembe kellene venni és ha lehetséges, e bajon némileg segíteni, miután ezt, mind kiadó mind kerületünk érdeke is úgy követeli. Továbbá a kiadó úr legyen szíves azt is becses figyelmébe venni, hogy ha rendelések történnek, ne követelje — különösen falusi tanítóktól — a rendkívény után járó pénzösszegnek előleges beküldését. Tudunk kell azt, hogy falusi nép előbb látni akarja ama könyvet s azt is tenyerén meglatolni, a melyet gyermekének vesz s azután is csak nagy nehezen küldi be az árát. Mi pedig falusi szegény tanítók ritkán vagyunk abban a szerencsés helyzetben, hogy a rendelt könyvek árát előlegezhessük, s még a portót is fizessük, annál inkább nem, miután a könyvrendelvény után sem a szokott perzentuatio — a minőt minden egyes kiadó szokott adni — nem jár. Különben e könyvnek iskoláinkba való behozatalát célzó vagy jobban igénylő felhívás is kizárólag a nagytisztelendő lelkész uraknak szól, s mi szívesen átengedjük e kellemes tisztet minden kikötés vagy feltétel nélkül.

Micsinay Pál,

a domonyi ev. egyház tanítója.

„Amint vetsz, úgy aratsz.“ — Midőn a földmives magot akar vetni, iparkodik úgy a termőföldet, mint a magot kelően megválasztani s a föld kellő megmivelése után a magot jól elvetni. Ha ezt annak rendje és módja szerint megtette azon tudattal bizza a mag további fejlődését a mindenható bölcs gondozására: „jól vettem — bízom az Istenben — a ki a fáradságos munkát megjutalmazza, hogy annak idején jól is aratok. „Eljön az aratás ideje. Örömtől sugárzó arcczal ad hálákat Istennek, hogy fáradságos munkáját ily gazdag sikerrel koronázta.

Igy ezen példabeszéd: „amint vetsz, úgy aratsz“ szó szerint véve — a dolgait elvégző földmivesnél teljesebbé ment.

De van a példabeszédnek átvitt értelemben is jelentősége. Lehet vetni jó cselekedeteket is. Ezeknek termőföldje az emberi szív, mely a hozzáértő mivelőnél áldásdúsan terem. Egy ily derék mivelőt bir a debreczeni ág. hitv. evang. egyház is Materny Lajos ügybuzgó lelkészeiben. Ő — miként a jó földmives — nemcsak szóval, de tettel is iparkodik hívei szívébe a magot — a jó cselekedeteket — beplántálni. Őt magát látjuk elől mindenütt, a hol jót kell cselekedni. Fáradságos munka után a gyenge leány-egyházat anyaegyházzá alakította. Ez meglevén oda törekedett, hogy egy négy osztályú elemi fiú- és leányiskola állítassék fel. Isten segítségével s a hívek áldozatkészségével megtörtént ez is. Tudva azt, hogy a gyermekek nevelésével első sorban az anyák foglalkoznak, így nekik áll érdekükben gyermekeik kellő kiképeztetéséről gondoskodni, egy — az iskolát segélyező — nő-filléregylet létesítésén fáradozott. A nő-egylet is létrejött.

Mily áldásosan működik a fillér-egylet és mennyiben felel meg magasztos feladatának azt több ízben volt alkalma bemutatni. Legutóbb jan. 11-én az iskola javára

„a korona vendéglőben“ tánczczal egybekötött theaestélyt rendezett. Jelen volt a város színe, java vallás különbség nélkül. Tiszta jövedelem 513 frt 36 kr.

Miként ama földmives az aratáskor, úgy derék lelkészünk is elmondhatja: „jól vettem — hála a mindenhatóknak — már is látom fáradozásomnak gyümölcsét.“

Mi pedig — mint az iskolának szerény tanítói — legforróbb köszönetünket fejezzük ki fáradhatlan lelkészünknek az iskolánk érdekében tanusított tevékenységeért. Maradjon továbbra is hű iskola-barát. Mint hű támogatói a fillér-egylet vezetésében Osterlamm Ernőné elnök, Handtel Vilmosné alelnök, Handtel Vilmos pénztáros szintén legőszintébb köszönetünket érdemlik, valamint a fillér-egylet összes tagjai.

Az a lankadatlan buzgalom, melyet eddig tanusítottak iskolánk iránt, továbbra is vezérelje őket. A mindenható adjon nekik erőt, kitartást magasztos feladatuk folytatásához. Hogy az a fillér-egylet, a mely az iskolát ily tetemes összegekkel támogatja, vesse meg alapját egy nagyon is óhajtott templomnak. Az iskola nevében

Kubacska István, evang. leánytanító.

KÜLFÖLD.

A göttingai egyetemre vonatkozó zsinati eljárás utóhangjai — Ezen lap 2-ik számában közölve volt, hogy fentnevezett egyetem theol. facultása, de főleg annak jeles tanára dr. Ritschl Béla, a mult év végén tartott IV. hannoverai tartományzsinat részéről, két ajánlat elfogadása által erősen, de egész ártatlanul aposztrofáltatott.

Az egyetem két derék tanára: Wiesinger és Wagenmann, még a zsinat tartama alatt szót emelt, hogy az igazságtalan vádat, mintha a göttingai theol. fakultás tévtanokat hirdetne, visszautasítsák. Az előbbi élő szóval, az utóbbi pedig egy a zsinatnak beküldött iratban protestált. Mind a két protestatio abban kulminál, hogy mint a tévtanokkal vádolt theol. fakultás tanárai, kénytelenek e vád ellen a leghatározottabban protestálni, mert senki sem képes őket alapos bizonyítékokkal meggyőzni arról, hogy ők valaha tévtanokat hirdettek volna.

Ritschl maga és az ő elvtársa és kollegája Schultz eddigelé erre vonatkozólag nyilatkozatot nem tett. Az előbbi különben már 1881. óta senkivel polemiába nem ereszkedik, mivel a mint mondja, e tekintetben sok dolga volna, ha minden támadásra felelni akarna. Így tehát valószínűleg ez esetben sem fog válaszolni. S jól is teszi. Elle-neinek pedig jó volna megfontolni e szavakat: „ne ítéljete-k, hogy ti is ne ítéltessetek!“ (Máté 7. 1.)

A Wiesinger és Wagenmann protestatiójánál érdekesebb azon két utóhang, a mely a „Hannover'scher Courier“-ből hangzik felénk. Nevezett lapban ugyanis két cikk jelent meg, mely tárgyilagos kritikával Ritschl és a theol. fakultás mellett nyilatkozik.

A folyó hó 4-kén, „Ritschl tanár és Klencke úr“ cím alatt megjelent cikk tartalma nagyjában a következő: a hannoveri tartományzsinatok felett úgylátszik egy különös balsors uralkodik. Ritschl ezeken meg lesz támadva, de a támadás mindig főleg azon alapul, hogy oly tanok tulajdoníttatnak neki, melyek nem az ő tanai. Így történt ez a 6 év előtt, így, a legutóbb tartott zsinaton is.

Klencke úr a zsinat 6-ik gyűlésen Ritschl: „Unterricht in der christlichen Religion“ című művéről azt állította, hogy e könyv tévtanokat tartalmaz. Hogy a 29—31. §. szerint a bűn nem egyéb, mint az önzés bizonyos neme, nem pedig Istennel való ellenkezés és ellenségeskedés. Az egyházi dogmákról, főleg a bűnre vonatkozó dogmáról, kezdettől fogva sok csodadolog állítottatott, azonban az még eddigelé nem fordult elő, hogy valaki a bűn önzésnek való definiálását tévtannak bélyegezte volna. Ezen meghatározás, melyet a positiv theol. Müller is képvisel, egészen helyes és találó. S az ellenvetés, hogy Ritschl elhallgatja azt, hogy a bűn Istennel való ellenkezés, nem is áll, mert a 27. §-ban a bűnt következőleg határozza meg: „azon gonosz akaratnyilvánítások, de a megfelelő törekvések, hajlamok és gondolkozásmódok is, melyek nem csupán annyiban, a mennyiben az ember Isten országára való hivatásával, Krisztus erkölcsi törvényével és az Isten dicsőségével ellenkeznek, hanem annyiban is, a mennyiben Isten iránt való tisztelet- és bizalomhiánynak jelei, bűnöknek mondandók.“ A 31. §-ban megjegyzi, hogy a bűn jelleme, az isteni rendtartással ellenkezik. De még azt is kiemeli, hogy a bűn ellenségeskedés Isten ellen, mondván: „hogy a bűnértet sok esetben indító oka a hajlamhoz való makacs ragaszkodásnak és fokozódó fellázadásnak, vagy legalább az Isten auctoritásától való irtózásnak.“ Így tehát, a mit Ritschl Klencke úr szerint elhallgat, azt ő ellenkezőleg határozottan tanítja.

Klencke továbbá azt állítja, hogy a keresztség (89. §.) Ritschl felfogása szerint csak a gyülekezet aktusa, mely által az egyesek az isteni kinyilatkoztatásra leköteltetnek. Klencke nem bírta Ritschl ezen egyszerű mondatát megérteni: „a keresztség megjelenése szerint a gyülekezet aktusa.“ Ezen mondat értelme ugyanis ez: a mi a kereszteslénél az érzéki észrevétel, a szem, a fül által észlelhető, az a gyülekezet cselekvénye. Azonban 9 sorral alább Ritschl ezt mondja: „a keresztség mint cselekvény sacramentum, mivel a gyülekezet léte az atyának a fiú által való kinyilatkoztatásán alapul s mivel a gyülekezet által az ujdonfelvettnek ezen kinyilatkoztatás különös áldása nyújtatik. Ritschl magát ezen felfogás tekintetében joggal egyetnek tudja az ág. hitvallással.“¹⁾

A 90. §. Klencke úr szerint az úrvacsorát szinte csak mint a gyülekezet aktusát tünteti fel, mely által a gyülekezet a bűnöket megbocsátja. Ritschl azonban e §-ban határozottan kiemeli: „hogy az úrvacsora a gyülekezetnek nem csupán csak hitvalló aktusa, hanem egyuttal sacramentuma is, a melyben, a mint azt alább mondja, a gyülekezet az egyes résztvevőnek bűnbocsánatot biztosít (verbürgt).“ Ama rettentő képtelenséget tehát, hogy a gyülekezet az úrvacsorában bűnöket megbocsát (vergiebt), Ritschl nem állítja, ő csak azt mondja: „hogy a gyülekezet a communicánst csak biztosítja a bűnök bocsánatáról, t. i. azon szavakban, melyeket az úr parancsára az úrvacsora kiosztásánál használ.“ Oly mondat, mely Luthernél számtalanszor előfordul. Ritschl szavai szerint: „alapjában véve maga Krisztus biztosítja a résztvevőt a bűnök bocsánatáról, a mennyiben ő a gyülekezetben ismétlődő cselekvényhez, kezdettől fogva halálának engesztelő hatását kötötte.

¹⁾ Conf. Aug. I. 9.: „Pueri per baptismum oblati deo recipiuntur in gratiam dei.“

A nevét elhallgató cikkíró ezek után nagyon roszalja, hogy Kléncke Ritschl igazságszeretét is kétségbe vonja, midőn az ő úrvacsorai tanára főleg pedig eme igaz állítására, melynél fogva: „Krisztus az úrvacsorai cselekvényt bizonyára azért rendezte el, hogy benne mindnyájan egyesüljünk, nem pedig azért, hogy annak értelme és tartalma felett vitatkozva, a cselekvényben eltérjünk,“ azt mondja: „hogy Ritschl a különböző tanmódokat (Krisztus testének és vérének jelenlétét illetőleg) egyszerűen mellőzi, sőt pilátusi kérdésével mintegy Lutherrel és a Szentírással szemben állást foglal.“ Pilátus tudvalevőleg, mint előkelő római ember, az ő korának sceptikus frivol szellemében, azt kérde Jézustól: hogy micsoda az igazság? (Ján. 18. 38.) és Kléncke úr, úgymond, nem röstellte e kérdést Ritschlnek is feltálatni. Minek veendő tehát az, hogy Kléncke úr Ritschl egy nyilvános gyűlésen avval vádolja, hogy könyve tévnanokat tartalmaz, holott ő maga vádjának megokolása végett, tárgyilag nem igazat állít! Az ő zsinati beszédjében, ezen nyilvánvaló hazugságokon kívül még olyanokat is mond, melyek valóban csodálandók. Megtámadja ugyanis Ritschl kiengesztelési tanát is. — Ezen problema, melylyel már évszázadok óta, számtalan író s mély gondolkodó foglalkozott, különféle megoldást, illetőleg magyarázatot talált. Ritschl e nehéz theol. problémával behatóan foglalkozott, midőn az ő 3-kötetes „Die christliche Lehre von der Rechtfertigung und Versöhnung“ című művében¹⁾ nagy éles elműséggel és alapos tudományossággal a tan bő történetét adja, azt új fényben megvilágosítja és megokolja. Vajjon e tana jónak fog-e bebizonyulni, az a jövő dolga. A szaktudósok mind megegyeznek abban, hogy Ritschl e munkája alapos tanulmányok emléke, mert benne a problema összes eddigi megoldásai a legalaposabb kritikának vannak alávetve. Kléncke úr már most ezen mű ellen is fellép s két szerencsétlenül választott bibliai hely (Jes. 53. 6. és Ján. 1. 29.) idézése után, azt hiszi, hogy ezen epochális művel végzett. Az első hely nem is vonatkozik a Messiásra s a második sem Jézus, sem valamely apostol mondása, kiknek biznysága e tekintetben csak egyedül lehet mérvadó. Alig hihető, hogy egy ember két ily czitatum segélyével egy epochális művet akarna valaha megdönteni; már pedig ha az ő magában bizó fellépését tekintetbe vesszük, Kléncke úr azt akarta. Kléncke egyáltalán a theologia terére lépve oly felületességről tanuskodik, mely csodálkozásunkat méltán felkelti. Ő előfelteszi, hogy bibliai helyek, melyek rendesen e tan megokolásánál használtatnak s az orthodoxok részéről megmagyaráztatnak, csak egyedül az utóbbiak által kifejtett módon értendők s használandók. — Mivel Ritschl azokat másképp magyarázza, azért ő tévnanító. Oly eljárás, melyet a róm. kath. egyház az eretnekek,

¹⁾ Az I. kiad. előszavában többek között azt mondja, hogy theol. tanulmányai elején (a III. semesterben) mindenekelőtt szükségességnek találta, tisztába jönni a kiengesztelés keresztény eszméjével. Azóta 30 év mult el, mely idő alatt azonban, a theologia akkori állása szerint ezen ifjúkori kérdésére egy szerzőnél sem találhatott kielégítő feleletet; azért is annyira, a mennyire e problema feladatával tisztába jött, 1857. óta főleg csak a megigazulás- és kiengesztelésről szóló tanra fordította figyelmét, a végett, hogy annak megoldását önállóan megkísérelje. A mi neki 1870-ben epochális művének kiadása, főleg annak III-ik kötetében, a tan pozitív kifejtése által, fényesen sikerült. K. A.

Luther és az ő követői ellen, még manapság is követ. — A cikk vége pedig így hangzik: „appelláljunk a roszul értesült Kléncke úrtól — mert sajnós, hogy az volt — a jobban értesülendő Kléncke úrra, vagy pedig egy későbbi idő ítéletére? Attól kell tartani azonban, hogy ez utóbbi, Klénckének Ritschl ellen intézett támadásáról már semmit sem fog tudni.“

Amint ezekből látható, Kléncke, Ritschl a tartományzsinaton nem csak az eredendő bűn és úrvacsora miatt támadta meg,¹⁾ hanem egyáltalán a bűnről és a szentségekről, valamint ezenfelül a megigazulásról és kiengesztelésről szóló tanai miatt is. Mindezek közt minden esetre legélesebb volt a támadás az eredendő bűn és úrvacsora ellen. Minthogy azonban az előbbi az imént közölt cikk teljesen elhallgatja, legyen szabad nekem is az eddigiekhez igénytelen, szűk körre szorított utóhangommal, hozzájárulni. Ezt majd Ritschlnek a bűnre s ezen belül az eredendő bűnre, valamint a szentségekre s ezen belül az úrvacsorára vonatkozó tanainak rövid tárgyalásával teendém. Előbb azonban a már érintett második cikket akarom közölni, mely a „Hann. Courier“-ban f. hó 11-én, „A tartományzsinat és a theol. fakultás“ cz. alatt jelent meg. — A cikk, a mint nevezett lap szerkesztősége a név elhallgatása mellett megjegyzi, egy környékbeli lelkész tollából ered. S ez a következő:

„Az utolsó hannoverai tartományzsinaton a göttingai egyetem theol. fakultása ellen megújított hitbiróság a számtalan zsinaton belül és azon kívül álló Ritschljanokat bizonyára sem meg nem lepte, sem meg nem haragította. A zsinatnak különben gyenge majoritásától (35 szavazat 31 ellen) alig lehetett egyebet várni. De mit is mondott Münchmeyer,²⁾ a ki ezen híres hitbiróságon résztvett, az ő pártjáról? — Az intellectualis faktor általunk (t. i. általa és irányának idősebb lelkészei által) sokszor el lett hanyagolva; a ki Krisztust szereti az törekedni kénytelen ő benne elmélyedni, az igaz tudomány nem egyéb, mint ön-elmélyedés a Krisztusba. A belső missió gyakorlása következtében sokan az igazságba való elmélyedéstől elvonattak. — E tekintetben neki teljesen igaza van. Az idősebb lelkészek, a kik századunk évtizedeinek közepe táján tanultak, az intellectualis faktor a dogmákkal szemben sokszor elhanyagolták, számos komoly és lelkiismeretes theologusnak állításaival szemben, melyeknél fogva dogmáink közül némelyiknek megokolása és tradicionális formulázása kételyt előidéz, struczmadár módjára fejüket eldugták, a philosophiával való alapos foglalkozásnak követelményével szemben sokszor valóságos iszonyt mutattak, holott ez utóbbi nélkül a dogmák megfelelő megítélése alig lehetséges. Ha már most ezen idősebb lelkészek a dogmákkal szemben, képzelt kegyesség vagy kényelem vagy más oknál fogva meghozták ezen sacrificio del intellectót: úgy nincs jogukban azon férfiakat vádolni, a kik pontos írásismerettel, hívó lelkülettel, komoly igazlelkűséggel és éleselműséggel azon törekednek, hogy a dogmáknak a hitelenség viharainak több ellenállást tanusító tökéletesebb megokolást és formulázást adjanak. Valóban csodálandó

¹⁾ a mint ezt eredetileg ezen lap 2-ik számában közölni szerencsénk volt.

²⁾ a zsinatbizottsági ajánlat előterjesztője. Lásd e lap 2-ik számát.

az, ha Münchmeyer azt mondja, hogy az önvád által — az intellectualis faktor elhanyagolása által — jogot nyerünk másokat is vádolni. Ellenkezésképp, ezen önvád következtében a zsinati határozat teljes értéktelensége constatalható. Azon urak, a kik pártjuk egyik kimagasló tagja által önvallomást tettek, hogy az intellectualis faktort sokszor elhanyagolták, természetesen kimondják egyuttal azt is, de csak indirecte, hogy a theol. fakultás az intellectualis faktortal visszaélt. A dolog nevetséges volna, ha csak nem volna túlszomorú oldala is. De csak utczu neki! ha a tartományzsinat majoritásának nem sikerül, az intellectualis faktort a tanuló theol. ifjúság kebeléből teljesen kiirtani, akkor minden határozat csak Pyrrhus-győzelem lesz, mely minden gondolkodó szemében egyesegyedül csak azokat fogja discreditálni, a kik életüknek virágszakában a dogmákba való gondolkodó „önelmélyedést“ oly annyira tartották feleslegesnek.“

Ez minden esetre sikerült válasz a theol. fakultás és Ritschl elleneinek a zsinaton tanúsított magaviseletére, a kik közül egyesek a képzelt diadal mámorában bizonyára azt hiszik, hogy „az eretnek theol. fakultás és Ritschl“ felett fényes győzelmet arattak s az utókort örök időkre halálra kötelezték. Pedig bizonyára jobb lett volna a zsinat előtt meggondolnunk azt, a mit Pál apostol I. Kor. 1. 10. mond: „Kérlek pedig titeket, Atyámfiai, a mi Urunk Jézus Krisztusnak nevére, hogy mindnyájan ugyanazon egyet szőljátok és ne legyenek ti köztetek hasonlások, de legyenek egybekötöttetek egy akarat és egy értelem által.“

(Folytatás következik.)

VEGYESEK.

— **A Betlehemben építendő ev. templom költségeinek** fedezésére újabban a következő adományok küldettek alulírtokhoz: a b. csabai szőlőbéli hívek részéről 5 frt.; a f.-varsándi egyház részéről 2 frt.; a t.-aradáci egyház részéről 1 frt. 81 kr. — Betlehem nevében megköszönve ez adományokat, a szent ügy érdekében újból kérem a további segélyezést. A templomot — legújabb értesülés szerint a jövő tavasszal építik. — *Koren Pál*, pitvarosi lelkész.

— **Személyi. Nt. Moczkovcsák János** főesperes a zólyomgyepei közigazgatási bizottság tagjává választatott. — **Major Károly** a besztérczebányai ev. algymn. tanára a kolozsvári egyetemen letette a bölcsészeti doktorátust.

— **A körmöczbányai egyházból.** Körmöcz sz. kir. főbányaváros utolsó közgyűlésében az evang. egyháznak a rendes 1000 frtnyi segélyen kívül megszavazott 525 frtot, még pedig 315 frtot az új orgonára utolsó még fizetendő részletül és 210 frtot az 1886-iki egyházlátogatási költségek pótlásául. Ily szükségletekre aligha kapott még segélyt valamely egyház magyar hazánkban! A főérdem ennél is a derék polgármestert s egyházát szerető felügyelőt tek. **Chabada József** urat illeti; de e tény szép tanubizonyoságot is tesz a városi képviselők (a katolikusok vannak többségben) igazságos érzületéről. Eljének! **Statistikai adatok 1887-ből:** Szül. 27 f. 14 l. = 41; esk. 6 pár; confirm. 11 gyermek; úrvacsorázott 1149; meghalt 24 fi, 16 nőnemű = 40. Lélekszám körülbelül 1170.

— **Selmecz.** Az öröm gazdag testvére a részvétnek. Ki ne tapasztalta volna ezt magán s másokon? Örömkünkben, ha megkerestetünk ez iránt, két kézzel adunk s sietve sietünk gyámolítani. Ezen tapasztalat bírta arra a helybeli evang. nőegyletet, hogy czíme alatt bált rendezzen,

szegényei s árvái javára. S hogy ez mennyire sikerült, azt legjobban bizonyítja azon számtétel, hogy 290 frttal nevelte az egylet jövedelmét. A sikerült mulatságon a derült hangulatot s jó kedvet fokozhatta talán a czél tudata. **H.**

— **A békés-csabai ág. hitv. evang. egyházban** született 596 fiu és 597 leány (a jamaíni szülőkkel együtt) összesen 1193 az anyaegyházban. A filiákban **Bodzás** on 74 fiu, 49 leány; **Nyéken** 9 fiu, 5 leány, összesen 137. **Meghalt** az anyaegyházban 658 fi és 682 nőnemű (szülőkkel együtt), összesen 1341. A filiákban: **Bodzás** on 43 fi és 39 nőnemű; **Nyéken** 3 fi és 1 nőnemű, összesen 86. Tehát az anyaegyházban a halálozások száma 148-al haladja meg a születések számát. A filiákban: a születések száma 51-el haladja meg a halálozások számát. Eskettetett összesen 231 pár. Confirmáltattak 534-en. Úrvacsorájával éltek 12,463-an. Az év végén a lélekszám 26,473. („Békésm. Közl.“)

— **A modori evang. egyház** újévi jelentéséből a következő közérdekű adatokat vesszük ki: Mult év novemberében **Marczy István** segédlelkész, miután Dunaszerdahelyen rendes lelkészsé választották meg, elhagyta az egyházat, helyébe **Maiba Vilmos** lelkészjelölt urat hívták meg. — A presbyterium elnöke **Müllner Mihály** meghalt, helyébe az egyház **Maier József** urat választotta meg. Az egyház jövedelme 1285 frt 81 kr., kegyes adományokból 120 frt 20 kr., borban 6 akó. A kis egyház népmozgalmi adatai: mult évben kereszttetett 6 fiú, 6 leány, összesen 12; konfirmáltatott 5 f., 3 l.; összesen 8, eskettetett 4 p.; temettetett 3 gyermek, 7 felnőtt, összesen 10. Úrvacsorához járult 169 hívő. Iskolába járt 45 fiú és 36 leány, összesen 81 gyermek. — Lélekszám az anyában 437, filiákban 18, összesen 455.

— **A toth-györki egyház** mult évben, mi a lelkek számát illeti, tetemesen gyarapodott, mely körülmény megérdemli, hogy nyoma legyen a későbbi korban is, s emlékezetben megmaradjon. — **Ugyanis:** született 9 fi, 21 nő, összesen 30 lélek; meghalt 6 fi, 7 nő; összesen 13 lélek; eskettetett 8 pár, mind tiszta evangélikus; konfirmáltatott 13 fi, 10 nő, összesen 23 gyermek. Római kath. egyházból hozzánk tért át 1 fi, 2 nő, összesen 3 lélek. Tőlünk nem tért át sehova senki.

PÁLYÁZATOK.

A györi ágost. hitv. evang. gyülekezetben a kántori állásra pályázat hirdettetik.

Teendők: az isteni tiszteleteknél orgonálás és éneklés; temetéseknél éneklés; énektanítás heti 10 órában.

Javadalom: 650 frt. évi fizetés, negyedévenként előre; a templom udvarban jó lakás; temetéseért a szokásos stola. A próbára meghívottaknak az úti költség megtérítettetik.

Az állás ápril 15-én elfoglalandó.

A felszerelt folyamodványok Február 29-ig alulírtokhoz küldendők.

Dr. Beliczay Elek,
iskolai felügyelő.

Győr, 1888. január 12-én.

Alúírott segédlelkészt keres, a ki német és magyar nyelvben jártas.

Javadalmazása teljes ellátáson kívül évi 120 frt. Az állás február közepén elfoglalandó, miért is a szi-ves ajánlatok — mi előbb — nevre küldendők.

Mezőberény, 1888. január 19-én. *Dax György,*
ev. lelkész.

A vадkerti ág. hitv. evang. egyház segédtanítót keres. Évi fizetése 300 frt, egy öl kemény fa és egy bútorozott szobából álló lakás. — Az állás lehetőleg azonnal elfoglalandó.

Ajánlkozások a lelkészhez.